

**ธรรมาศรียะเยื้อนถึนคฺรฐบะเยื้อนถึ: แนวนวทงการพัฒนาเสันทง
ท่งเทเยวเพือสัการะคฺรฐบะเยื้อนถึในเขตอำเภอลึ จ้งหวัดล่ำพุน¹**
**The Dhamma Pilgrim to visit Li Khrubas' Place:
The Developmental Approach to Tourism Route
for Paying Homage to Khruba, Li District,
Lam Phun Province**

อาภากกร บัญญโย¹, ชัยวัฒนั ต่อมตวงแก้ว², แลละ ประเทปี พืชทองหลาง³,
Aphakorn Panyo¹, Chaiwat Tomduangkaew² and Prateep Peuchthonglang³
วิทยาลัยสงฆนคฺรล่ำปาง

¹Lampang Buddhist College

^{2,3}คณะบริหารธุรกิจและศิลปศาสตร์

^{2,3}Faculty of Business Administration and Liberal Arts

^{2,3}มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา

^{2,3}Rajamangala University of Technology Lanna

บทคัถย้อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพือศึทกษาประวัติของคฺรฐบะล่ำนนาถึมีถึนกำเนิด
ในเขตอำเภอลึ จ้งหวัดล่ำพุน 2) เพือศึทกษาศัถยภาพของแหล่งท่งเทเยวเพือสัการะ
คฺรฐบะเยื้อนถึในเขตอำเภอลึ 3) เพือเสนอนวทงการพัฒนาเสันทงท่งเทเยวเพือ
สัการะคฺรฐบะเยื้อนถึในเขตอำเภอลึ เป็นการวิจัยแบบผสวนวิธี ระหว่งการวิจัยเชิงปริมาณ
และการวิจัยเชิงคุณภาพ พืชนที่วิจัย คึถึ ถัดและศาสนสถานที่เคยเป็นถึจ่ำพรราชา
ของคฺรฐบะ 3 รูป ในอำเภอลึ 3 แห่ง ได้แก่วัดบ้านปาง วัดพระพุทธรบาทห้วยตัม และ

¹ บทคความวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยเรื่อง "เสันทงบุญ: แนวนวทงการพัฒนาแหล่งท่งเทเยวเพือ
สัการะคฺรฐบะเยื้อนถึในอำเภอลึ จ้งหวัดล่ำพุน" ทุนอุดหนุนการวิจัยงบประมาณแผ่นดิน (วช.) มหาวิทยาลัย
เทคโนโลยีราชมงคลล้านนา

วัดพระพุทธบาทผาหนาม กลุ่มตัวอย่าง 420 คน แบ่งเป็นนักท่องเที่ยว 400 คน ใช้วิธีคัดเลือกแบบบังเอิญ และผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง 20 คน ใช้วิธีคัดเลือกแบบเจาะจง เครื่องมือวิจัยมี 3 ชนิด คือ แบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์ และสนทนากลุ่ม วิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณจากแบบสอบถามด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป สถิติที่ใช้ได้แก่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ส่วนข้อมูลเชิงคุณภาพ ใช้การวิเคราะห์สังเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์และสนทนากลุ่ม แล้วเขียนบรรยายเชิงพรรณนา ผลการวิจัยพบว่า 1) อำเภอถือเป็นถิ่นกำเนิดของครูบา 3 รูป คือ ครูบาเจ้าศรีวิชัย ครูบาเจ้าอภิชัย (ขาวปี) และครูบาเจ้าชัยยะวงศาพัฒนา ซึ่งเป็นอริยสงฆ์ผู้เป็นที่เคารพนับถือของคนล้านนาและพุทธศาสนิกชนทั่วไป 2) วัดและศาสนสถาน ทั้ง 2 แห่งมีศักยภาพด้านการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาสูง เพราะมีประวัติที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับครูบาทั้ง 3 รูป มีประวัติศาสตร์ยาวนาน สถาปัตยกรรมที่งดงาม เป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ ตั้งอยู่ในภูมิศาสตร์ที่สวยงามและเป็นທີ່เคารพของประชาชน 3) แนวทางการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเพื่อสักการะครูบาในเขตอำเภอที่สำคัญ คือ (1) ด้านภาพลักษณ์ ควรสร้างภาพลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยวผ่านสื่อสมัยใหม่เพื่อเป็นสิ่งดึงดูดใจนักท่องเที่ยว (2) ด้านกิจกรรม กำหนดกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับแหล่งท่องเที่ยวให้อยู่ในปฏิทินการท่องเที่ยวของจังหวัด โดยยังคงรักษารูปแบบ และพิธีกรรมเดิมไว้ (3) ด้านวิถีชีวิต ควรรักษาแบบแผนการดำเนินชีวิตของชาติพันธุ์ที่หลากหลายและเกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาในพื้นที่ไว้ผ่านการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีส่วนร่วม

คำสำคัญ: ธรรมยาตรา, แนวทางการพัฒนา, เส้นทางท่องเที่ยวเชิงศาสนา, ครูบา

Abstract

This research aimed to: 1) study the profiles of Khrubas whose origins are in Li District, Lam Phun Province, 2) study the potentiality of the tourist sites for homage paying to Khrubas in Li District, and 3) to seek for the developmental approach to Tourism Route for Paying Homage to Khuba, Li District. This mixed research composed of the quantitative research and qualitative research. The research fields were the monasteries and the religious places in three districts, namely Wat Baanpang, Wat Phutthabat Huai Tom, and Wat Phra Phutthabat Pha Nam. A sample group consisted of 400 tourists were selected by way of accidental sampling and 20 participants were selected by way of purposive sampling. The research instruments were: the questionnaires, the interviews and the group discussions. Quantitative data were statistically analyzed yielding percentage, mean, standard deviation. Qualitative data from the interviews and group discussions were analyzed by content analysis and presented via a descriptive report. Results revealed that 1) the Li District is the birth places of three Khrubas, namely, Khruba Chao Srivijaiya, Khruba Chao Apiichai (Khaow Pee) and Khruba Chaiyawongsa. They all have long been highly respected by Lanna people, 2) two monasteries and religious places had a long history associated with all three Khrubas. These places possess of such beautiful architectures, the holy places located in the beautiful regions. They are also most respect respected by people, 3) the principal development approaches to Tourism Route for Paying Homage to Khuba, Li District were described as follows: (1) the image should be developed through modern technology to attract tourists, (2) The activities should be set and fixed with the annual tourist calendar of the province. But all activities should still preserve the formal

style and ceremony, and (3) the ways of life should preserve various ethnical ways of life, which concern Buddhism. This should be done through community participatory tourism management.

Keywords: Dhamma Pilgrim, Developmental Approach, Religious Tourism, Khrubas

บทนำ

เมืองหริภุญชัยหรือลำพูนในปัจจุบันเป็นเมืองเก่าแก่ที่มีประวัติศาสตร์ความเป็นมาที่ยาวนานและเป็นเมืองที่มีขนาดเล็กที่สุดในภาคเหนือ แต่กลับมีความโด่งดังในด้านประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม เจดีย์ สถานที่ที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ และเป็นเมืองที่มีพระพุทธศาสนาฝังรากลึกตั้งแต่เริ่มสร้างเมือง ลำพูนมีศักยภาพด้านการท่องเที่ยวเชิงศิลปวัฒนธรรมและมีแหล่งท่องเที่ยวทั้งวัดวาอาราม เจดีย์เก่าแก่ ศิลปะล้านนาแท้ที่มีลวดลายอันวิจิตรงดงาม โดยนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่นิยมมาเที่ยวเพื่อศึกษาประวัติศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรม ตำนาน และความเป็นมาต่างๆ ของจังหวัดลำพูน

ครูบาเป็นคำยกย่องในฐานะนักบุญ ซึ่งเป็นคำที่ใช้เรียกพระเถระผู้เป็นที่เคารพนับถือ ซึ่งมักจะมีอายุประมาณ 50 ปีขึ้นไป จรัส โฆษณานันท์ อธิบายว่า ครูบาผู้ที่จะเป็นครูบานั้นต้องมีคุณสมบัติทั้ง 3 ข้อ คือ 1) เป็นพระสงฆ์ที่มีอายุพรรษามาก ทั้งอายุและอายุการบวช 2) ต้องปฏิบัติดีปฏิบัติชอบตลอดอายุการบวช และ 3) สร้างสิ่งดีสิ่งงามให้กับพระศาสนา หรือบูรณปฏิสังขรณ์เกี่ยวกับศาสนสถาน ณ วัดที่ตนจำพรรษาอยู่ แต่ถ้าจะกล่าวถึง ครูบาตามการพูดแบบชาวบ้าน คือ ถึงแม้จะมีอายุมาก และบวชมานาน แต่ขาดคุณสมบัติตามข้อ 2 และ 3 จะเรียกขานว่า ตู หรือ ดู เฉยๆ อาจเติมคำว่า ลุง ปู่ หรือ พ่อ หรือขาดคุณสมบัติข้อ 1 ก็จะไม่เรียกว่า ครูบา ถึงแม้พระเถระบางองค์ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบแต่อายุน้อย คือ ได้เป็นครูบาตั้งแต่วัยหนุ่ม (จรัส โฆษณานันท์, 2549) ซึ่งสอดคล้องกับณัฐพล โอจรัสพร (2551) ที่ได้ศึกษาบทบาทในฐานะนักบุญแห่งล้านนาพบว่า นักบุญแห่งล้านนา เป็นผู้มีบทบาททางด้านข้อวัตรปฏิบัติที่แสดงออกให้บุคคลทั่วไปได้พบเห็น และสัมผัสได้อย่างเป็นรูปธรรมที่ชัดเจน คือ การที่พระครูบาศรีวิชัยนั้นได้ปฏิบัติตนบำเพ็ญเพียรภาวนาลึกขานวินัยตามรอยของพระบรมศาสดาด้วยข้อวัตรปฏิบัติ ส่งเสริมให้บุคคลิกภาพของท่านมีความน่าเลื่อมใสเป็นอย่างมากอันเป็นลักษณะพิเศษที่เรียกว่า “ตนบุญ” และด้วยจริยาวัตรอันเคร่งครัดที่ปรากฏให้บุคคลทั่วไปได้พบเห็นทำให้เกิดความศรัทธา ความเคารพนับถือ และลักษณะของความสันโดษ เคร่งครัดในการรักษาศีลและวินัย

ละเว้น สิ่งที่ไม่ควรกระทำเป็นสิ่งแรกที่สามารรถสร้างศรัทธาแก่ผู้ที่ได้พบเห็นเป็น
อย่างมาก

หลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่ค้นพบทั้งโบราณสถานและโบราณวัตถุ
เนื่องจากเป็นเมืองเก่าแก่ที่มีประวัติศาสตร์มายาวนาน ทำให้จังหวัดลำพูนมีแหล่ง
ท่องเที่ยว ดำเนิน และมีเรื่องเล่าต่างๆ ทางศาสนาและวัฒนธรรมมากมาย นักท่องเที่ยว
จึงนิยมมาเที่ยวที่จังหวัดลำพูน เพราะอยากศึกษาและหลงใหลในวัฒนธรรม
ขนบธรรมเนียมประเพณีที่มีมาช้านานเช่น งานประเพณีสงกรานต์น้ำสวารีศรีครูบา
ที่ตั้งอยู่ในวัดนั้น เพื่อเป็นการระลึกถึงคุณงามความดีของครูบาท่านที่ได้ทำคุณ
ประโยชน์บูรณปฏิสังขรณ์ ซ่อมแซมวัดวาอาราม โบราณสถานในวัดที่ครูบาท่านเคย
จำพรรษา เมื่อท่านยังมีชีวิตอยู่ บทความวิจัยนี้จะนำเสนอประวัติของ ครูบาล้านนา
ที่มีถิ่นกำเนิดในเขตอำเภอลี้ จังหวัดลำพูน ศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวเพื่อสักการะ
ครูบาในเขตอำเภอลี้ และแนวทางการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเพื่อสักการะครูบา
ในเขตอำเภอลี้ จังหวัดลำพูน ซึ่งถือเป็นเส้นทางที่นักท่องเที่ยวสามารถเดินทางจาก
จังหวัดลำปาง ผ่านเข้าสู่จังหวัดลำพูน เพื่อไปยังจังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 3 แห่ง ได้แก่
วัดบ้านปาง วัดพระพุทธบาทห้วยต้ม วัดพระบาทผาหนาม อำเภอลี้ จังหวัดลำพูน

วัตถุประสงค์งานวิจัย

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาประวัติของครูบาล้านนาที่มีถิ่นกำเนิด
ในเขตอำเภอลี้ จังหวัดลำพูน 2) เพื่อศึกษาศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวเพื่อสักการะ
ครูบาในเขตอำเภอลี้ จังหวัดลำพูน 3) เพื่อเสนอแนวทางการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยว
เพื่อสักการะครูบาในเขตอำเภอลี้ จังหวัดลำพูน

ระเบียบวิธีวิจัย

งานวิจัยนี้ เป็นการวิจัยแบบผสมผสานวิธี (Mixed-Method Research) ระหว่าง
การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative
Research) พื้นที่วิจัย คือ วัดที่เคยเป็นที่จำพรรษาของครูบาในอำเภอลี้ จังหวัดลำพูน
3 แห่ง ได้แก่ วัดบ้านปาง วัดพระพุทธบาทห้วยต้ม วัดพระบาทผาหนาม อำเภอลี้

จังหวัดลำพูน กลุ่มตัวอย่าง แบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มที่ 1 คือ เจ้าอาวาส 3 รูป มัคคุเทศก์ 3 คน เจ้าหน้าที่สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดลำพูน 1 คน เจ้าหน้าที่สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดลำพูน 1 คน เจ้าหน้าที่กองการบริหารส่วนท้องถิ่น 2 คน และนักท่องเที่ยวชาวไทย 10 คน รวม 20 คน โดยการคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ใช้การสัมภาษณ์เพื่อหาแนวทางการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเพื่อสักการะครูบาในเขตอำเภอลี้ จังหวัดลำพูน กลุ่มที่ 2 คือ นักท่องเที่ยวชาวไทย จำนวน 400 คน โดยการเปิดตารางของ Krejcie & Morgan (1970: 607-610) ได้กลุ่มตัวอย่างเท่ากับ 384 คน แต่การวิจัยครั้งนี้ กำหนดกลุ่มตัวอย่างเป็น 400 คน ใช้แบบสอบถามเพื่อสอบถามความคิดเห็นต่อศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวเพื่อสักการะครูบาในเขตอำเภอลี้ จังหวัดลำพูน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยมี 3 ชนิด คือ 1) แบบสัมภาษณ์ สอบถาม พุดคุย สนทนากลุ่มเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเพื่อสักการะครูบาในเขตอำเภอลี้ จังหวัดลำพูน 2) แบบสังเกต ใช้การศึกษาบริบทของแหล่งท่องเที่ยว ประวัติวัด ประวัติครูบา และพฤติกรรมของนักท่องเที่ยว และ 3) แบบสอบถาม แบ่งออกเป็น 3 ตอน ได้แก่ 1) ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม 2) ความคิดเห็นต่อศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวเพื่อสักการะครูบาในเขตอำเภอลี้ จังหวัดลำพูน (5As) ได้แก่ (1) สิ่งดึงดูดใจ (Attraction) (2) การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว (Accessibility) (3) สิ่งอำนวยความสะดวก (Amenity) (4) ที่พัก (Accommodation) และ (5) กิจกรรมการท่องเที่ยว (Activity) และ 3) ข้อคิดเห็นเพิ่มเติม คณะผู้วิจัยได้นำแบบสอบถามไปทดลองใช้ได้ค่าสัมประสิทธิ์อัลฟา (Coefficient Alpha) ของครอนบาค (1990: 204) มีความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม (Reliability: R) = .9310 ผู้วิจัยรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง ส่วนการวิเคราะห์ข้อมูลนั้น การวิจัยเชิงปริมาณ วิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป สถิติที่ใช้ได้แก่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน นำเสนอด้วยตารางและอธิบายเพิ่มเติม สำหรับการวิจัยเชิงคุณภาพ ได้ข้อมูลจากการศึกษาเอกสารสำรวจ การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม และการสัมภาษณ์ นำมาวิเคราะห์ข้อคำถามปลายเปิดด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) หลังจากนั้นทำการสังเคราะห์สรุปจากแบบสำรวจ การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม และการสัมภาษณ์ แล้วเขียนบรรยายเชิงพรรณนา

ผลการวิจัย

1. ประวัติของครุบาล้านนาที่มีถิ่นกำเนิดในเขตอำเภอลี้ จังหวัดลำพูน

1.1 ครุบาลศรีวิชัย

ครุบาลศรีวิชัย ซึ่งเป็นที่รู้จักกันทั่วไปโดยเฉพาะในเขตล้านนาว่าเป็นตนบุญ หรือ นักบุญ อันมีความหมายเชิงยกย่องว่าเป็นนักบวชที่มีคุณสมบัติพิเศษ อาจพบว่ามีกรเรียกอีกว่า ครุบาลเจ้าศรีวิชัย พระครุบาลศรีวิชัย ครุบาลศีลธรรม หรือ ทูเจ้าสิริ (อ่าน “ตุ้เจ้าสิริ”) แต่พบว่าท่านมักเรียกตนเองเป็น พระชัยยาภิกขุ หรือ พระศรีวิชัยชนะภิกขุ เดิมชื่อ เพื่อน หรือ อินท์เพื่อน บ้างก็ว่า อ้ายฟ้าร้อง เนื่องจากในขณะที่ท่านถือกำเนิดนั้น ปรากฏฝนฟ้าคะนองอย่างหนัก ส่วนอินท์เพื่อนนั้น หมายถึง การเกิดกัมปนาทหวั่นไหวถึงสวรรค์ หรือ เมืองของพระอินทร์ ท่านเกิดในปี ฆาล เดือน 9 ของภาคเหนือ ตรงกับเดือน 7 ของภาคกลาง ขึ้น 11 ค่ำ จ.ศ. 1240 เวลาพลบค่ำ ตรงกับวันอังคารที่ 11 เดือนมิถุนายน พ.ศ. 2421 ที่หมู่บ้านชื่อ “บ้านปาง” ตำบลศรีวิชัย อำเภอลี้ จังหวัดลำพูน ท่านเป็นบุตรของนายควาย นางอุสมามีพี่น้องทั้งหมด 5 คน ทั้งนี้ นายควายบิดาของท่านได้ติดตามผู้เป็นตา คือ หมื่นปราบ (ผาบ) ซึ่งมีอาชีพเป็นหมอคล้องช้างของเจ้าหลวงดาราภิเษกฤทธิ์ไพโรจน์ (เจ้าผู้ครองนครลำพูนองค์ที่ 7 ช่วง ไปตั้งครอบครัวบุกเบิกที่ทำกินอยู่ที่บ้านปาง บ้านเดิมของนายควาย อยู่ที่บ้านสันป่ายางหลวง ทางด้านเหนือของตัวเมืองลำพูน

ในสมัยที่ครุบาลศรีวิชัย หรือนายอินท์เพื่อน ยังเป็นเด็กอยู่นั้น หมู่บ้านดังกล่าวยังกันดารมาก มีชนกลุ่มน้อยอาศัยอยู่มาก โดยเฉพาะชาว ปกาเกอะญอ (กะเหรี่ยง) ในช่วงนั้นบ้านปางยังไม่มีวัดประจำหมู่บ้าน จนกระทั่งเมื่อนายอินท์เพื่อนมีอายุได้ 17 ปี ได้มีพระภิกษุรูปหนึ่งชื่อ ครุบาลชัตติยะ (ชาวบ้านเรียกว่า ครุบาลแคงแคะ เพราะท่านเดิน ขากะเผลก) เดินธุดงค์จากบ้านป่าซาง ผ่านมาถึงหมู่บ้านนั้น ชาวบ้านจึงนิมนต์ท่านให้อยู่ประจำที่บ้านปาง แล้วชาวบ้านก็ช่วยกันสร้างกุฏิชั่วคราวให้ท่านจำพรรษาในช่วงนั้น นายอินท์เพื่อนได้ฝากตัวเป็นศิษย์ และเมื่ออายุได้ 18 ปีก็ได้บรรพชาเป็นสามเณร ที่อารามแห่งนี้ โดยมีครุบาลชัตติยะเป็นพระอุปัชฌาย์ 3 ปีต่อมา (พ.ศ. 2442) เมื่อสามเณรอินท์เพื่อนมีอายุย่างเข้า 21 ปีก็ได้เข้าอุปสมบทในอุโบสถวัดบ้านโสังหลวง อำเภอบ้านโสัง จังหวัดลำพูน โดยมี

ครูบาสมณะ วัดบ้านโง้งหลวง เป็นพระอุปัชฌาย์ ได้รับนามฉายาในการอุปสมบทว่า สิริวิชโยภิกขุ มีนามบัญญัติว่า พระศรีวิชัย ซึ่งบางครั้งก็พบว่าเขียนเป็น สรีวิไชย สรีวิไซ หรือ สรีวิชัย เมื่ออุปสมบทแล้ว สิริวิชโยภิกขุก็กลับมาจำพรรษาที่อารามบ้านปางอีก 1 พรรษา จากนั้นได้ไปศึกษากัมมัฏฐานและวิชาอาคมกับครูบาอุปละ วัดดอยเต่า อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน ต่อมาได้ไปฝากตัวเป็นศิษย์ของครูบา วัดดอยคำ อีกด้วย และอีกท่านหนึ่งที่ดีถือว่าเป็นครูของครูบาศรีวิชัยคือ ครูบาสมณะ วัดบ้านโง้งหลวง ซึ่งเป็นพระอุปัชฌาย์ของท่านครูบาศรีวิชัยรับการศึกษาจากครูบาอุปละ วัดดอยเต่า เป็นเวลา 1 พรรษาก็กลับมาอยู่ที่อารามบ้านปางจนถึง พ.ศ. 2444 (อายุได้ 24 ปี พรรษาที่ 4) ครูบาชัตติยะได้จาริกออกจากบ้านปางไป (บางท่านว่า มรณภาพ) ครูบาศรีวิชัยจึงรักษาการแทนในตำแหน่งเจ้าอาวาส และเมื่อครบพรรษาที่ 5 ก็ได้เป็นเจ้าอาวาสวัดบ้านปาง จากนั้นก็ได้ย้ายวัดไปยังสถานที่ที่เห็นว่าเหมาะสม คือบริเวณเนินเขาซึ่งเป็นที่ตั้งวัดบ้านปางในปัจจุบัน เพราะเป็นที่วิเวกและสามารถปฏิบัติธรรมได้เป็นอย่างดี โดยได้ให้ชื่อวัดใหม่นี้ว่า วัดจอมศรีทรายมูล บุญเรือง แต่ชาวบ้านทั่วไปยังนิยมเรียกว่า วัดบ้านปาง ตามชื่อของหมู่บ้าน

1.2 ครูบาภิชัยขาวปี (ครูบาขาวปี)

ครูบาภิชัยขาวปี เป็นบุตรของนายเฒ่า และนางจันตา หล้าแก้ว เป็นชาวบ้านเชื้อสายลัวะ แม่ไทย อำเภอลี้ จังหวัดลำพูน ถือกำเนิดเมื่อวันจันทร์ เดือน 7 เหนือ ปีกัถเป้า (ปีฉลู) ซึ่งตรงกับวันที่ 17 เดือนเมษายนอันเป็นวันมหาสงกรานต์ หรือวันปากปี เพื่อให้เป็นมงคลตามวันจึงมีชื่อว่า “จำปี” หรือ “จุมปี” ต่อมาท่านกำพร้าบิดาตั้งแต่ยังเล็ก กระทั่งอายุได้ 16 ปี มารดานำไปฝากบวชเป็นสามเณรกับครูบาเจ้าศรีวิชัย ณ วัดบ้านปาง ท่านจึงเริ่มเรียนหนังสืออย่างจริงจัง ครูบาเจ้าศรีวิชัยได้ถ่ายทอดความรู้ให้ทั้งทางธรรมและโลก นั่นคือ งานด้านการก่อสร้างในเชิงวิชาช่างจากการติดตามอาจารย์ครูบาเจ้าศรีวิชัยไปก่อสร้างวัดวาอารามทุกหนทุกแห่งมิได้ขาด จึงเกิดความชำนาญในด้านนี้ตั้งแต่ยังเยาว์ มีเรื่องเล่ากันถึงขนาดที่ว่า แม้เพียงแค່ท่านเดินผ่านเสาไม้ต้นใดก็ตาม สามารถรู้ได้ทันทีว่า เสาต้นไหนกลวงหรือตัน ทั้งๆ ที่ไม่ปรากฏร่องรอยใดๆ บนพื้นผิวภายนอก เมื่ออายุครบ 22 ปี ท่านบวชเป็นพระภิกษุ มีฉายาว่า “พระอภิชัย”เมื่ออุปสมบทได้ 2 พรรษา

จึงกราบลาอาจารย์ เพื่อมุ่งมั่นงานก่อสร้างปฏิสังขรณ์วัดร้างต่างๆ ตามแนวทางที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยวางไว้ ถือเป็นช่วงต้นของชีวิตพระภิกษุ ระหว่างอายุ 24 ปี จนถึงอายุ 35 ปี ชีวิตของครูบาเจ้าอภิชัย (ขาวปี) ในช่วงนี้ คงมุ่งอยู่กับงานก่อสร้างไม่หยุดหย่อน จนกระทั่งเมื่อครูบาเจ้าศรีวิชัยอาพาธหนักแล้วถึงแก่มรณภาพ ในฐานะที่ครูบาอภิชัยขาวปีเป็นลูกศิษย์ที่ครูบาศรีวิชัยได้พร่ำสอนตั้งแต่ยังเล็ก ท่านก็มีความศอกเศร้าน้อย แต่ก็ปลงด้วยธรรมสังเวชโดยอารมณ์กัมมัฏฐาน แล้วทำทุกอย่างในฐานะของศิษย์จะพึงมีแก่อาจารย์ด้วยกตเวทิตาธรรม ท่านจึงสร้างเมรุหลังหนึ่งกับปราสาทอีกหลังพร้อมหีบบรรจุศพเพื่อเก็บศพของครูบาศรีวิชัย ความเป็นพระนักก่อสร้าง และพระนักพัฒนาของท่าน จึงทำให้ท่านเป็นที่รู้จักมากยิ่งขึ้น เมื่อสิ้นบุญของครูบาเจ้าศรีวิชัย ผู้คนก็หลั่งไหลกันมาหาท่านในฐานะทายาททางธรรมของครูบาเจ้าศรีวิชัย จนเมื่อปี พ.ศ. 2470 สังขารของท่านเริ่มชราลง แต่ท่านยังคงแข็งแรง ปราศจากโรคภัยไข้เจ็บ จนกระทั่งเมื่อวันที่ 3 มีนาคม 2520 ขณะที่ครูบาเจ้าอภิชัย (ขาวปี) ได้มุ่งหน้าไปเป็นประธานในการก่อสร้างพระวิหารวัดท่าต้นธงชัย จังหวัดสุโขทัยได้เพียงวันเดียว ท่านก็ได้มรณภาพด้วยอาการสงบ

1.3 ครูบาชัยยะวงศาพัฒนา (ครูบาวงศ์)

ครูบาชัยยะวงศาพัฒนา หรือเรียกสั้นๆ ว่า “ครูบาวงศ์” มีนามเดิมว่า วงศ์ หรือ ชัยวงศ์ นามสกุล ตะแหนม เกิดที่ตำบลก้อ อำเภอลี้ จังหวัดลำพูน เมื่อวันอังคาร เดือน 7 แรม 2 ค่ำ ปีฉลู ตรงกับวันที่ 22 เมษายน พ.ศ. 2456 เวลา 24.15 น. โยมบิดาชื่อน้อย จันตะ (ถึงแก่กรรม เมื่ออายุ 44 ปี) โยมมารดาชื่อบัวแก้ว (ถึงแก่กรรม เมื่ออายุ 78 ปี) จำนวนพี่น้องร่วมบิดามารดาเดียวกัน 8 คน ท่านเป็นบุตรคนที่ 3 มีน้องต่างบิดาอีก 1 คน รวมเป็น 9 คนท่านเกิดในตระกูลชาวไร่ชาวนาที่ยากจน พ่อแม่ของท่านมีสมบัติติดตัวมาแค่ที่นาไม่กี่ไร่ ทำนาได้ข้าวปีละแค่ 20-30 หาบ แม้ว่าครอบครัวของท่านต้องดิ้นรนต่อสู้กับความอดทนอยากแต่ก็ไม่เคยละทิ้งเรื่องการทำบุญให้ท่าน ท่านมีโรคประจำตัวคือ โรคลมสันนิบาต ตั้งแต่เด็กๆ แต่ท่านก็ยังช่วยพ่อแม่และแม่ท่านนา เก็บของป่าอยู่เป็นประจำ นับว่าท่านเป็นผู้ที่มีความขยันอดทนและกตัญญูเป็นอย่างมากเมื่อท่านอายุย่าง 13 ปี (พ.ศ. 2468) ท่านได้รับร่ำขอให้พ่อแม่พาท่านไปบวช เพื่อท่านจะได้บำเพ็ญธรรมะขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า

พ่อแม่ก็ได้นำท่านไปฝากกับหลวงอา จากนั้นหลวงอา นำท่านไปฝากตัวเป็นศิษย์และ
บวชเณรกับครูบาชัยลังกา (เป็นอุฎฐงค์กรรมฐานรุ่นพี่ของครูบาศรีวิชัย) ครูบาชัย
ลังกาได้ตั้งชื่อให้ท่านใหม่หลังจากเป็นสามเณรแล้วว่า “สามเณรชัยลังกา” เช่นเดียวกับ
ชื่อของครูบาชัยลังกาเมื่ออายุ 20 ปี ท่านได้อุปสมบทเป็นพระภิกษุ โดยมี
ครูบาพรหมจักร วัดพระบาทตากผ้าเป็นอุปัชฌาย์ ได้รับฉายาว่า “ชัยยะวงศา”
ในระหว่างนั้น ท่านได้อยู่ปฏิบัติและศึกษารวมกับครูบาพรหมจักร ในบางโอกาส
ท่านก็จะเดินอุฎฐงค์ปฏิบัติธรรมไปในที่ต่างๆ ทั้งลาวและพม่า ท่านได้อยู่กับครูบา
พรหมจักรระยะหนึ่งแล้ว จึงได้กราบลาครูบาพรหมจักรออกจาริกอุฎฐงค์ไปแสวงหา
สัจธรรมความหลุดพ้นจากวิญสงสารแห่งนี้เพียงลำพังองค์เดียวต่อ เพื่อเผยแพร่
สั่งสอนธรรมะขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าให้กับพวกเขาในที่ต่างๆ
เมื่ออายุได้ 22 ปี ท่านเป็นหนึ่งในกำลังสำคัญที่ช่วยครูบาศรีวิชัยสร้างทางขึ้น
ดอยสุเทพ ร่วมกับครูบาขาวปี และชาวกะเหรี่ยง

(1)

(2)

(3)

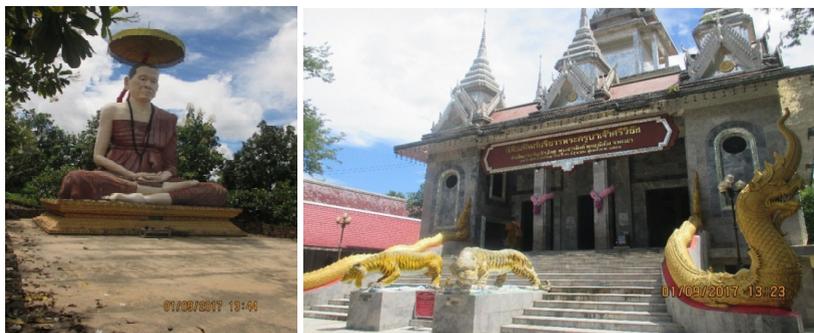
ภาพที่ 1 ครูบา 3 รูป ครูบาศรีวิชัย (1) ครูบาอภิชัยขาวปี (2) และ
ครูบาชัยยะวงศาพัฒนา (3) ที่มีถิ่นกำเนิดอยู่ในอำเภอลี้ จังหวัดลำพูน

2. ศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวเพื่อสักการะครูบาในเขตอำเภอลี จังหวัดลำพูน

สำหรับบริบทและศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวเพื่อสักการะครูบาในเขตอำเภอลี จังหวัดลำพูนทั้ง 3 แห่งจากการเก็บข้อมูลภาคสนาม มีผลการวิจัยดังนี้

2.1 วัดบ้านปาง

วัดบ้านปางเป็นวัดเก่าแก่แห่งหนึ่งในจังหวัดลำพูน สร้างขึ้นมาเมื่อประมาณร้อยปีก่อน คือเริ่มสร้างวัดเป็นครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ. 2444 จนเมื่อครูบาศรีวิชัยอายุได้ 24 ปี ท่านได้นำพระเถรและศรัทธาชาวบ้านร่วมกันสร้างวัดขึ้น โดยได้ขอให้นายควาย โยมบิดาเป็นผู้แผ้วถางเป็นปฐมฤกษ์ให้เกิดความเป็นสิริมงคล ต่อจากนั้นพระเถรและศรัทธาชาวบ้านได้ร่วมแรงร่วมใจกันปรับสถานที่บนเนินเขา ให้เป็นที่ราบ ในการสร้างและบูรณะวัดบ้านปางในสมัยนั้นเป็นไปอย่างล่าช้า ยากลำบากเพราะขาดเครื่องมือที่จำเป็น เมื่อสร้างวัดเสร็จแล้วพระเถรบางส่วน จึงได้ย้ายขึ้นไปอยู่บนวัดใหม่แห่งนี้ ซึ่งมีชื่อเรียกว่า “วัดจอมศะหรีทรายมูลบุญเรือง” แต่ชาวบ้านส่วนใหญ่จะเรียกว่า “วัดบ้านปาง” ซึ่งวัดนี้มีอาณาบริเวณพื้นที่ทั้งหมด ประมาณ 160 ไร่ ในบริเวณเขตพุทธาวาสจะมีกำแพงก่อด้วยหินล้อมรอบถึง 4 ชั้น ซึ่งเป็นความคิดของครูบาศรีวิชัยที่พยายามจะจัดให้วัดนี้เป็นอรัญวาสี (วัดป่า) โดยครูบาศรีวิชัยได้แนวคิดมาจากที่ได้เห็นพระฤกษ์ก่อกำแพงหินล้อมรอบอาคาร ซึ่งปัจจุบันคือ ม่อนฤกษ์ ซึ่งอยู่ได้ห่างจากวัดบ้านปาง และที่สำคัญท่านไม่ต้องการที่จะทำลายธรรมชาติ จึงได้ให้ชาวบ้านนำหินมาตั้งเรียงซ้อนกันจนเป็นแนวกำแพง

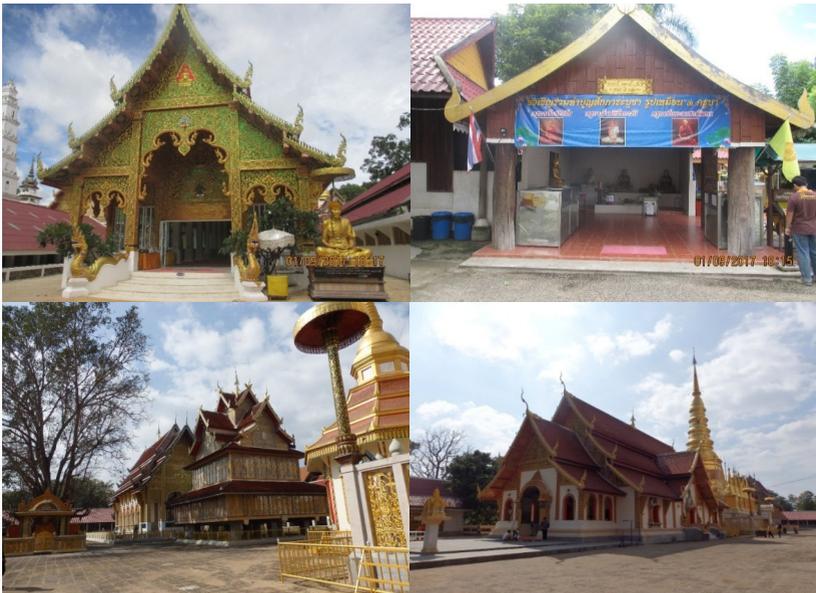

ภาพที่ 2 วัดบ้านปาง อำเภอลี้ จังหวัดลำพูน (ที่มา: ผู้วิจัย)

2.2 วัดพระพุทธรบาทห้วยต้ม

วัดพระบาทห้วยต้ม เป็นวัดที่ใหญ่ที่สุดของอำเภอลี้ เป็นวัดประจำหมู่บ้านชาวเขา โดยในปีพ.ศ. 2514 มีชาวปกากะญอ อพยพมาจากแม่ต๋ืน อ.แม่ระมาด จ.ตาก เข้ามาอาศัยอยู่ใกล้วัดพระพุทธรบาทห้วยต้ม จำนวน 13 ครอบครัว เนื่องจากเลื่อมใสในหลักคำสอนทางพุทธศาสนาของหลวงปู่ครูบาชัยยะวงศาพัฒนา (ครูบาวงศ์) ที่สอนให้ทำบุญถือศีลปฏิบัติธรรม นานวันเข้าก็มียุ้งกลุ่มชาวปกากะญอ อพยพเข้ามาอยู่เพิ่มขึ้นเรื่อยๆ ส่วนใหญ่มาจากจังหวัดตาก เชียงใหม่ และแม่ฮ่องสอน ถึงแม้ว่าหลวงปู่ครูบาวงศ์ฯ จะมรณภาพไปแล้ว แต่ว่าทุกวันนี้ ชาวปกากะญอที่อาศัยอยู่ในชุมชนบ้านพระบาทห้วยต้มทุกคน ก็ยังนับถือและยึดถือปฏิบัติแต่สิ่งที่ตั้งงามที่หลวงปู่ครูบาวงศ์ฯ สั่งสอนไว้เสมอ จึงทำให้ที่นี่ยังคงเป็นชุมชนแห่งพระพุทธศาสนาที่ผู้มาเยือนได้จะได้สัมผัสความงดงามของวิถีชีวิตชาวปกากะญอที่มีต่อพระพุทธศาสนาผ่านชุมชนคุณธรรมที่เข้มแข็ง งานบุญที่สำคัญ ได้แก่ บุญประเพณีเปลี่ยนผ้าครองสรีระร่างครูบาชัยยะวงศาพัฒนา โดยจะจัดขึ้นระหว่างวันที่ 16-17 พฤษภาคม ของทุกปี ตามวันมรณภาพของท่านในวันที่ 17 พ.ค. 2543 ซึ่งตรงกับ (วันวิสาขบูชา) แต่ปัจจุบันสรีระศพของหลวงปู่ครูบาวงศ์ฯ ไม่มีการเนาเปื่อยจึงเป็นที่เลื่อมใสศรัทธา ครูบาชัยยะวงศาพัฒนาเป็นผู้ที่มีความ

สำคัญทางพระพุทธศาสนาที่ชาวเขาเผ่าปกากะญอ ในตำบลนาทราย และทั่วภาคเหนือตอนบน รวมทั้ง พุทธศาสนิกชนจากจังหวัด ไกล่เคียง และกรุงเทพฯ ให้ความเคารพยิ่ง ท่านได้สร้างศาสนวัตถุ ศาสนสถานไว้มากมาย เช่น วัดพระพุทธบาทห้วยต้ม พระมหาธาตุเจดีย์ศรีเวียงชัย นอกจากนี้ยังเผยแพร่คำสอนทางพระพุทธศาสนาให้แก่ชาวบ้าน และสอนให้ชาวบ้านเลิกฆ่าสัตว์ ชาวบ้านชุมชนพระบาทห้วยต้ม ไม่ทานเนื้อสัตว์กันทั้งหมู่บ้านมาจนถึงปัจจุบัน และเป็นผู้ริเริ่มหมู่บ้านรักษาศีล 5 แห่งแรกของประเทศไทย จนกระทั่งได้ถือเป็นแนวปฏิบัติอยู่ในปัจจุบัน ทั่วประเทศขณะนี้ ดังนั้น ในทุกปีเมื่อถึงวันครบรอบการมรณภาพจะมีการทำบุญพิธีเปลี่ยนผ้าห่มสรีระร่างศพของหลวงปู่ครูบาวงศ์ฯ เพื่อให้ศิษย์ได้แสดงออกซึ่งความเคารพศรัทธา และกตัญญูและทำบุญถวายเป็นพระราชกุศลแด่พระเจ้าอยู่หัว

ภาพที่ 3 แหล่งท่องเที่ยวในวัดพระพุทธบาทห้วยต้ม (ที่มา: ผู้วิจัย)

2.3 วัดพระพุทธรบาทผาหนาม

พระพุทธรบาทผาหนาม ตั้งอยู่ในเขตหมู่ที่ 12 อำเภอลี้ จังหวัดลำพูน นับเป็นปูชนียสถานที่สำคัญแห่งหนึ่งของอำเภอนี้ เพราะในวันที่ 13-17 เดือนเมษายน ของทุกปี จะมีงานนมัสการสงกรานต์ เป็นประจำ โดยจะมีประชาชนทั่วทุกสารทิศหลั่งไหลกันมาทำบุญเป็นจำนวนมาก ลักษณะพระบาทเป็นรอยค้อนข้างชัดเจนเหยียบประทับไว้บนแผ่นหินบนดอยผาหนาม ปัจจุบันสร้างมณฑปรูปเจดีย์ครอบไว้และพุทธศาสนิกชนต่างให้ความศรัทธาว่าเป็นรอยพระบาทของพระองค์ รอยพระบาทแห่งนี้จะถูกค้นพบมานานเท่าไรไม่ปรากฏ แต่จากหลักฐานที่พบ เข้าใจว่าจะเป็นวัดมาก่อน เพราะพบซากอิฐปรักหักพัง และรายชื่อเจ้าอาวาสที่ได้ครอบครองวัดจากตำนานของวัดได้กล่าวถึง มีจำนวนถึง 8 รูป นับย้อนหลังอายุการครองวัดไปเกือบถึงสามร้อยปี จากนั้นวัดพระพุทธรบาทผาหนาม ก็ได้รกร้างว่างเปล่าไปเป็นเวลานาน จะด้วยสาเหตุใดไม่ปรากฏ

ภาพที่ 4 แหล่งท่องเที่ยวในวัดพระพุทธรบาทผาหนาม (ที่มา: ผู้วิจัย)

3. แนวทางการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเพื่อสักการะครุบาในเขตอำเภอลี้จังหวัดลำพูน

ผลจากการสอบถามข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเพื่อสักการะครุบาในอำเภอลี้ จังหวัดลำพูน จำนวน 400 คน โดยวิธีคัดเลือกการสุ่มตัวอย่างแบบง่าย ปรากฏผลว่า (1) ด้านเพศ

ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง คิดเป็นร้อยละ 55.56 เพศชาย คิดเป็นร้อยละ 44.40 (2) ด้านอายุ ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่อายุ 41-50 ปี คิดเป็นร้อยละ 33.33 อายุ 31-40 ปี คิดเป็นร้อยละ 26.67 อายุต่ำกว่า 30 ปี คิดเป็นร้อยละ 24.44 และอายุมากกว่า 50 ปี คิดเป็นร้อยละ 17.78 (3) ด้านการศึกษา ระดับปริญญาตรี คิดเป็นร้อยละ 53.33 ต่ำกว่าปริญญาตรี คิดเป็นร้อยละ 46.67 (4) ด้านอาชีพ ของนักท่องเที่ยว ส่วนใหญ่ประกอบอื่นๆ เช่น อาชีพค้าขาย ธุรกิจส่วนตัว คิดเป็นร้อยละ 48.89 ข้าราชการ คิดเป็นร้อยละ 24.44 พนักงานเอกชน คิดเป็นร้อยละ 15.56 นักเรียน/นักศึกษา คิดเป็นร้อยละ 8.89 และพนักงานรัฐวิสาหกิจ คิดเป็นร้อยละ 2.22 สรุปได้ว่า นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่เป็นเพศหญิงมากกว่าเพศชาย ส่วนใหญ่อยู่ในช่วงอายุ 41-50 ปี ซึ่งจบการศึกษาในระดับปริญญาตรีเป็นส่วนใหญ่ และประกอบอาชีพค้าขาย ธุรกิจส่วนตัว มากกว่าประกอบอาชีพเป็นข้าราชการและพนักงานเอกชน รวมถึงนักเรียน/นักศึกษาด้วย

พฤติกรรมของนักท่องเที่ยวที่เดินทางมาสักการะบูชาในจังหวัดลำพูน พบว่า นักท่องเที่ยวที่เดินทางมาสักการะบูชาในจังหวัดลำพูน จำนวน 400 คน พบข้อมูลว่า (1) ลักษณะการเดินทาง ส่วนใหญ่เดินทางมาเที่ยวกับเพื่อน คิดเป็นร้อยละ 48.88 ท่องเที่ยวกับครอบครัว คิดเป็นร้อยละ 37.78 ท่องเที่ยวกับคนรัก คิดเป็นร้อยละ 6.67 และท่องเที่ยวคนเดียว คิดเป็นร้อยละ 6.67 (2) พาหนะที่นักท่องเที่ยวใช้ในการเดินทางมายังแหล่งท่องเที่ยวส่วนใหญ่เป็นรถยนต์ส่วนบุคคล คิดเป็นร้อยละ 55.56 รถจักรยานยนต์ คิดเป็นร้อยละ 20.20 และเดินทางมาโดยวิธีอื่นๆ เช่น รถตู้ เป็นต้น คิดเป็นร้อยละ 35.00 (3) วัตถุประสงค์หลักของการเดินทาง เพื่อพักผ่อน คิดเป็นร้อยละ 53.33 เพื่อประชุมสัมมนา คิดเป็นร้อยละ 22.22 เพื่อทำธุรกิจส่วนตัว คิดเป็นร้อยละ 2.22 เพื่อเยี่ยมเพื่อน คิดเป็นร้อยละ 2.22 และเพื่อวัตถุประสงค์อื่นๆ เช่น การเตรียมของเพื่อจัดงานวัด คิดเป็นร้อยละ 20 สรุปได้ว่า พฤติกรรมนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่มักเดินทางไปยังแหล่งท่องเที่ยวด้วยรถยนต์ส่วนบุคคล ลักษณะในการเดินทางมักเดินทางไปท่องเที่ยวกับกลุ่มเพื่อน และวัตถุประสงค์ในการท่องเที่ยวคือการพักผ่อน

ตารางที่ 1 ความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวต่อศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวเพื่อ
สักการะครุฑาในอำเภอลี้ จังหวัดลำพูน ด้านพุทธศิลปะสถาปัตยกรรม

ที่	ด้านพุทธศิลปะสถาปัตยกรรม	\bar{X}	S.D.	แปลผล
1	มีความสวยงามของสถาปัตยกรรมภายในวัด	5.36	0.89	มาก
2	มีความสวยงามของประติมากรรมภายในวัด	5.16	0.86	มาก
3	มีความสวยงามของจิตรกรรมกรรมฝาผนังภายในวัด	5.29	0.88	มาก
4	เป็นแหล่งการเรียนรู้และศิลปวัฒนธรรมของท้องถิ่น	4.80	0.80	มาก
5	เป็นแหล่งพักผ่อนและให้ความเพลิดเพลินใจได้ดี	5.04	0.84	มาก

จากตารางที่ 1 สรุปได้ว่า ความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวต่อศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวเพื่อสักการะครุฑาในอำเภอลี้ จังหวัดลำพูน ด้านพุทธศิลปะสถาปัตยกรรม เมื่อพิจารณาในรายข้อพบว่า มีความสวยงามของสถาปัตยกรรมภายในวัดในระดับมาก ค่าเฉลี่ย 5.36 รองลงมา คือ มีความสวยงามของจิตรกรรมฝาผนังภายในวัด ค่าเฉลี่ย 5.29 มีความสวยงามของประติมากรรมภายในวัด ค่าเฉลี่ย 5.16 เป็นแหล่งพักผ่อนและให้ความเพลิดเพลินใจได้ดี ค่าเฉลี่ย 5.04 และเป็นแหล่งการเรียนรู้และศิลปวัฒนธรรมของท้องถิ่น ค่าเฉลี่ย 4.62

ตารางที่ 2 ความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวต่อศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวเพื่อสักการะ
ครุฑาในอำเภอลี้ จังหวัดลำพูน ด้านความสะดวกสบายภายในการท่องเที่ยววัด

ที่	ด้านความสะดวกสบายภายในการท่องเที่ยววัด	\bar{X}	S.D.	แปลผล
1	มีป้ายชื่อและรายละเอียดแจ้งถึงสถานที่ภายในวัดชัดเจน	5.51	0.92	มากที่สุด
2	ที่จอดรถเพียงพอสำหรับผู้เข้าไปท่องเที่ยวภายในวัด	4.71	0.79	มาก
3	เป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่ตั้งอยู่ใกล้แหล่งท่องเที่ยวอื่นๆ	4.62	0.77	มาก

จากตารางที่ 2 ความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวต่อศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวเพื่อสักการะบูชาในอำเภอลี้ จังหวัดลำพูน ด้านความสะดวกสบายภายในการท่องเที่ยววัด เมื่อพิจารณาในรายข้อพบว่า มีป้ายชื่อและรายละเอียดแจ้งถึงสถานที่ภายในวัดชัดเจนในระดับมากที่สุด ค่าเฉลี่ย 5.51 รองลงมา คือ ที่จอดรถเพียงพอสำหรับผู้เข้าไปท่องเที่ยวภายในวัด ค่าเฉลี่ย 4.71 และเป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่ตั้งอยู่ใกล้แหล่งท่องเที่ยวอื่นๆ ค่าเฉลี่ย 4.62

ตารางที่ 3 ความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวต่อศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวเพื่อสักการะบูชาในอำเภอลี้ จังหวัดลำพูน ด้านสารประโยชน์

ที่	ด้านสารประโยชน์	\bar{x}	S.D.	แปลผล
1	สุภาพชนเตือนใจ/หลักธรรมมีให้อ่านให้ศึกษา	4.16	0.69	ปานกลาง
2	บุคลากรหรือผู้เกี่ยวข้องของวัดให้ความรู้ได้ดี	4.49	0.75	ปานกลาง
3	แหล่งศึกษาเรียนรู้ด้านธรรมชาติสิ่งแวดล้อม	4.84	0.81	มาก
4	ศิลปวัฒนธรรมที่มีในวัดเป็นแหล่งเรียนรู้ได้เหมาะสม	4.64	0.77	มาก

จากตารางที่ 3 ความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวต่อศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวเพื่อสักการะบูชาในอำเภอลี้ จังหวัดลำพูน ด้านสารประโยชน์ เมื่อพิจารณาในรายข้อพบว่า แหล่งศึกษาเรียนรู้ด้านธรรมชาติสิ่งแวดล้อมอยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ย 4.84 รองลงมา คือ สุภาพชนเตือนใจ/หลักธรรมมีให้อ่านให้ศึกษา ค่าเฉลี่ย 4.16 บุคลากรหรือผู้เกี่ยวข้องของวัดให้ความรู้ได้ดีในระดับปานกลาง ค่าเฉลี่ย 4.49 และศิลปวัฒนธรรมที่มีในวัดเป็นแหล่งเรียนรู้ได้เหมาะสม ค่าเฉลี่ย 4.46

อภิปรายผล

ผลการวิจัยการศึกษาประวัติครุฑาแห่งล้านนาในจังหวัดลำพูน พบว่าแหล่งท่องเที่ยวทั้ง 2 แห่งมีประวัติครุฑาที่น่าเชื่อถือ และผลงานของครุฑาที่เคยจำพรรษาอยู่วัดนั้นๆ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของพระสมชาย ธรรมสารโร (2555)

ได้ศึกษาบทบาทพระครูบาศรีชัย สิริวิชัย ในฐานะนักบุญล้านนากรณีศึกษาการบูรณปฏิสังขรณ์ศาสนสถานในล้านนา บ่งบอกปณิธานในการอุทิศตนเพื่อพระพุทธศาสนา และถ้อยมั่นอยู่ในวิถีแห่งธรรมอย่างแน่วแน่มั่นคงในการสร้างศรัทธาจากธรรมชาติของท่าน เป็นแบบอย่างที่ดีแก่พุทธบริษัท และพระเถระทั่วไปด้วยความมั่นคงในการบำเพ็ญสมณะวิปัสสนากัมมัฏฐาน จนเป็นที่เลื่องลือสักการะทั่วไปในหมู่บ้านชาวล้านนา กอปรกับได้มีการยกเลิก หัวเมืองประเทศราชล้านนาเพื่อรวมเป็นส่วนหนึ่งของราชอาณาจักรสยาม เช่นเดียวกับงานวิจัยของคณิตานาคเสนห์ (2555) ได้ศึกษางานบูรณปฏิสังขรณ์เจดีย์โดยครูบาศรีชัยในจังหวัดเชียงใหม่ โดยการศึกษาครั้งนี้ทำการวิเคราะห์เจดีย์ที่ได้รับการบูรณปฏิสังขรณ์เจดีย์โดยครูบาศรีชัย จากกลุ่มตัวอย่างเจดีย์ ประมาณ 11 องค์ ที่ได้กระจายตัวอยู่ตามอำเภอต่างๆ ในจังหวัดเชียงใหม่ ครูบาศรีชัยจึงได้กลายเป็นผู้นำในขบวนการบูรณปฏิสังขรณ์ศาสนสถานที่มีความสำคัญทั่วดินแดนล้านนา การศึกษาพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวเพื่อสักการะครูบาในจังหวัดลำพูน พบว่านักท่องเที่ยวส่วนใหญ่เคารพนับถือความสามารถที่ครูบาได้ทำมาาก โดยพฤติกรรมนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่มักเดินทางไปยังแหล่งท่องเที่ยวด้วยรถยนต์ส่วนบุคคล ลักษณะในการเดินทางมักเดินทางไปท่องเที่ยวกับกลุ่มเพื่อน และวัตถุประสงค์ในการท่องเที่ยว คือ การพักผ่อน สอดคล้องกับงานวิจัยของนพวรรณ พรหมเพ็ญ (2558) ซึ่งศึกษาพฤติกรรมนักท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมประเภทต่างๆ ของจังหวัดสุโขทัย พบว่า นักท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่เดินทางมาท่องเที่ยวในจังหวัดสุโขทัย ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง ประกอบอาชีพเป็นพนักงานเอกชน การศึกษาอยู่ในระดับปริญญาตรี นักท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเห็นด้วยอย่างยิ่งกับทัศนคติในด้านสิ่งดึงดูดใจ ความชื่นชอบในวัฒนธรรมท้องถิ่นของจังหวัดสุโขทัยเป็นปัจจัยผลักดันในการเดินทางของนักท่องเที่ยวมากที่สุดและความปลอดภัยในการท่องเที่ยวเป็นปัจจัยดึงดูดในการเดินทางของนักท่องเที่ยวมากที่สุด เช่นเดียวกับงานวิจัยของภัทรภด ฤทธิ์เต็ม (2556) ได้ศึกษารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงศาสนาและวัฒนธรรมในวัด พบว่า จังหวัดเชียงใหม่มีแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ โบราณสถาน โบราณวัตถุ โดยเฉพาะกลุ่มแหล่งท่องเที่ยววัดในตัวเมืองเชียงใหม่ ประกอบด้วย

แหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ คือ วัดต่างๆ รวม 86 วัด มีวัดที่สำคัญและมีชื่อเสียง

การศึกษาแนวทางการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเพื่อสักการะครูบาในอำเภอดี จังหวัดลำพูนมีวิธีการศึกษาเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพผ่านการสังเกต และสัมภาษณ์เชิงลึกกับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของอรวินธุ์ กันตะยา (2557) ได้ศึกษาแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของหมู่บ้านธาตุสบแวน อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา พบว่า การที่หมู่บ้านมีเส้นทางคมนาคมที่ดีสามารถเชื่อมโยงไปยังแหล่งท่องเที่ยวแห่งอื่น ทำให้นักท่องเที่ยวสามารถเดินทางท่องเที่ยวได้อย่างสะดวกสบาย และนักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจในระดับมากต่อปัจจัยผลิตภัณฑ์ ปัจจัยราคา ปัจจัยสถานที่/ช่องทางการจัดจำหน่ายและมีความพึงพอใจในระดับปานกลางต่อปัจจัยการส่งเสริมการตลาด เช่นเดียวกับสาธิมา แสนคา (2555) ได้ศึกษาแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในเขตอำเภอเมือง จังหวัดร้อยเอ็ด พบว่าสิ่งที่ต้องการให้มีการพัฒนา คือ ควรมีการปรับปรุง แก้ไขในเรื่องการจัดกิจกรรมที่หลากหลายในแหล่งท่องเที่ยว ผลการวิจัยเกี่ยวกับสภาพการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในเขตอำเภอเมือง จังหวัดร้อยเอ็ด สอดคล้องกับกมลวรรณ ถนอมเงิน (2554) ที่ศึกษาแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมกรณีศึกษาพระธาตุพนมจำลอง อำเภอห้วยเม็ก จังหวัดกาฬสินธุ์ พบว่า ปัญหาและอุปสรรคของพระธาตุพนมจำลอง อำเภอห้วยเม็ก จังหวัดกาฬสินธุ์ยังขาดป้ายบอกเส้นทางและป้ายประชาสัมพันธ์สถานที่ท่องเที่ยวขาดสิ่งอำนวยความสะดวกที่มีความจำเป็นต่อการท่องเที่ยว เช่น ร้านอาหาร ร้านค้า ร้านขายของที่ระลึก เป็นต้น แนวทางการพัฒนาศักยภาพทางด้านการท่องเที่ยวของพระธาตุพนมจำลอง อำเภอห้วยเม็ก จังหวัดกาฬสินธุ์สามารถทำได้โดยการเพิ่มการประชาสัมพันธ์ให้เป็นที่แพร่หลายและเพิ่มสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ เพื่อให้เพียงพอและตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว

สรุปผลการวิจัย

ครุบาทั้ง 3 รูปในอำเภอลี้ ในแหล่งท่องเที่ยวทั้ง 3 แห่งมีประวัติที่น่าค้นหาติดตาม และเป็นบุคคลที่เป็นตัวอย่างที่ดีของพุทธศาสนา นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่เคารพและนับถือในตัวครุบาแต่ละรูปจากการประพฤติปฏิบัติที่แต่ละรูปได้ทำความดีเป็นประโยชน์แก่ส่วนรวมตลอดมา แนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยววัดที่เคยเป็นที่จำพรรษาของครุบา มี 3 แนวทาง คือ 1) ความสะดวกสบาย ควรให้ความสำคัญกับที่จอดรถที่พิกสำหรับนักท่องเที่ยวที่เดินทางไกล และควรปรับปรุงห้องน้ำให้สามารถใช้ได้เพียงพอสำหรับนักท่องเที่ยว 2) ด้านแหล่งเรียนรู้ ควรให้ความสำคัญกับป้ายประวัติศาสตร์ให้มีหลากหลายภาษาเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวต่างชาติ 3) ด้านพุทธศิลปะ/สถาปัตยกรรมที่เหมาะสมกับการเรียนรู้ ควรให้ความสำคัญกับการดูแลรักษาและทำความสะอาดเพื่อเพิ่มความน่าสนใจในการเรียนรู้ 1) อำเภอลี้เป็นถิ่นกำเนิดของครุบา 3 รูป คือ ครุบาเจ้าศรีวิชัย ครุบาเจ้าอมิชัย (ขาวปี่) และครุบาเจ้าชัยยะวงศาพัฒนา ซึ่งเป็นอริยสงฆ์ผู้เป็นที่เคารพนับถือของคนล้านนาและพุทธศาสนิกชนทั่วไป 2) วัดและศาสนาสถานทั้ง 2 แห่งมีศักยภาพด้านการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาสูง เพราะมีประวัติที่เกี่ยวข้องกับครุบาทั้ง 3 รูป มีประวัติศาสตร์ยาวนาน สถาปัตยกรรมที่งดงาม เป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ ตั้งอยู่ในภูมิศาสตร์ที่สวยงามและเป็นทีเคารพของประชาชน 3) แนวทางการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเพื่อสักการะครุบาในเขตอำเภอลี้ที่สำคัญ คือ (1) ด้านภาพลักษณ์ ควรสร้างภาพลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยวผ่านสื่อสมัยใหม่เพื่อเป็นสิ่งดึงดูดใจนักท่องเที่ยว (2) ด้านกิจกรรม กำหนดกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับแหล่งท่องเที่ยวให้อยู่ในปฏิทินการท่องเที่ยวของจังหวัด โดยยังคงรักษารูปแบบ และพิธีกรรมเดิมไว้ (3) ด้านวิถีชีวิต ควรรักษาแบบแผนการดำเนินชีวิตของชาติพันธุ์ที่หลากหลายและเกี่ยวเนื่องกับพระพุทธรูปศาสนาในพื้นที่ไว้ผ่านการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีส่วนร่วม

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะสำหรับนำไปปฏิบัติ หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องควรให้การสนับสนุนและส่งเสริมวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงศาสนาและวัฒนธรรมที่ยั่งยืน ทั้งด้านการอำนวยความสะดวก ด้านสาธารณูปโภค และด้านคมนาคม เพื่อพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเพื่อสักการบูชาครูบาในจังหวัดลำพูน ทำให้แหล่งท่องเที่ยวเชิงศาสนาและวัฒนธรรมมีศักยภาพและเป็นที่นิยมเพิ่มมากขึ้น ส่วนข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไปควรศึกษาเกี่ยวกับประวัติครูบาท่านอื่นๆ ที่มีชื่อเสียงและไม่มีชื่อเสียง ด้วยการเพิ่มเส้นทางการท่องเที่ยวเพื่อสักการะครูบาในจังหวัดลำพูนและจังหวัดใกล้เคียง เพื่อเป็นแนวทางในการท่องเที่ยวเชิงศาสนาและวัฒนธรรมในจังหวัดลำพูนและจังหวัดใกล้เคียง

เอกสารอ้างอิง

- กมลวรรณ ถนอมเงิน. (2554). **แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมกรณีศึกษา พระธาตุพนมจำลอง อำเภอห้วยเม็ก จังหวัดกาฬสินธุ์**. การค้นคว้าอิสระ มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. (2549). **การศึกษาทรัพยากรท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนชาวมอญเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในจังหวัดปทุมธานี**. วิทยานิพนธ์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- คณิตา นาคเสน่ห์. (2555). **งานบูรณปฏิสังขรณ์เจดีย์โดยครูบาศรีวิชัยในจังหวัดเชียงใหม่**. สาขาวิชาประวัติศาสตร์ศิลปะ ภาควิชาประวัติศาสตร์ศิลปะ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- จรัส ไชษณานันท์. (2549). **พระครูบาเจ้าศรีวิชัยอริยสงฆ์แห่งล้านนา**. กรุงเทพมหานคร: เพ็ญฟ้า
- ณัฐพล โอจรัสพร, “เหรียญครูบาศรีวิชัยทั่วไป” ในตามรอยจอบแรกครูบาศรีวิชัย ปี พ.ศ. 2551

- นพวรรณ พรหมเพ็ญ. (2558). การศึกษาพฤติกรรมการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยว
เชิงวัฒนธรรมประเภทต่างๆ ของจังหวัดสุโขทัย. ปรินิพนธ์
ศิลปศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- ภัชชรด ฤทธิ์เต็ม. (2556). **รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงศาสนาและ
วัฒนธรรมในวัด**. รายงานการวิจัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย.
- สมชาย ธรรมสารโร. (2555). **ศึกษาบทบาทครูบาศรีวิชัย สิริวิไชยในฐานะนักบุญ
ล้านนา กรณีศึกษาการบูรณปฏิสังขรณ์ศาสนสถานในล้านนา**.
วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ
ราชวิทยาลัย.
- สาธิมา แสนคา. (2555). **แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในเขต
อำเภอเมือง จังหวัดร้อยเอ็ด**. วิทยานิพนธ์บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต
มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- อรวิชญ์ กันตะยา. (2557). **แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของ
หมู่บ้านธาตุสบแวน อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา**. การค้นคว้าอิสระ
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- Cronbach, L. J. (1990). *Essentials of Psychological testing* (5th ed.).
New York : Harper Collins Publishers.
- Krejcie, R.V. & Morgan, D.W. (1970). Determining Sample Size for Research
Activities. *Educational and Psychological Measurement*. 30(3),
607-610